

KRONIKA

Ugdymo mokslas ir praktika

Reikšmingas 2000-ųjų įvykis mūsų katedros gyvenime – išleista profesoriaus Leono Jovaišos monografija „Ugdymo mokslas ir praktika“. Nors mokslo ir praktikos vienovės principo svarbą yra akcentavę daugelis ankstesnių ir dabartinių pedagogų, bet konkrečiuose darbuose dažniausiai nagrinėtos jo taikymo vienoje kurioje ugdymo srityje galimybės. Tuomet likdavo ne iki galo atskleista ugdymo mokslo ir praktikos vienovės funkcionavimo specifika, o be jos – ir edukologijos, kaip fundamentalaus ir taikomojo mokslo, esmė. Todėl profesoriaus L. Jovaišos knygavisių pirma yra reikšminga tuo, kad joje **ugdymo mokslo ir praktikos problema svarstoma skirtingų ugdymo sričių kontekste**: bendrosios pedagogikos, didaktikos, hodegetikos, profesinės, istorinės ir vadybinės edukologijos. Šitokia daugiaaspektė analizė leidžia skaitytojui ne tik susidaryti visuminį požiūrį į ugdymo mokslo ir praktikos dermę bei lygi įvairių ugdymo sričių arealę, bet ir kartu išryškina pagrindinių ir šakinių edukologijos disciplinų tarpusavio ryšį ir priklausomybę. O tai savo ruožtu orientuoja į edukologijos sisteminės sandoklos sampratą.

Antra, šioje knygoje pateikiama **labai aktuali informacija apie bendruosius ugdymo klausimus**: ugdymo dalyką, psichologinį ugdymo pamatą ir ugdymo tobulinimo sąlygas. Čia pirmiausia būtina pažymėti, kad autorius, siekdamas pagrįsti mokslinę edukologijos vertę,

struktūruoja ne tik jos objektą, bet ir jo vyksmą. Remdamasis šiomis struktūromis, pateikia detalų ugdymo apibrėžimą, į kurio pagrindą deda ugdytojo ir ugdytinio sąveiką, gėrybėmis brandinančią žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, santykius, kultūrą ir dvasią. Žodžiu, aiškiai apibrėžia edukologijos, kaip fundamentalaus mokslo, tyrimo objektą.

Verta dėmesio ir knygoje pateikiama ugdymo tikslų ir uždavinių apibrėžtis, kildinama iš visybinio požiūrio į tikrovę ir ugdymo procesą, kurio centre – žmogus, veikiamas ne vien artimos ir tolimos aplinkos, bet visos esamybės. O tai leidžia manyti, jog žmogų ugdo jo sąveika su realinėmis empirinėmis ir idealinėmis bei dvasinėmis vertybėmis, atitinkamai plėtojančiomis žmogišką prigimtį. Atsižvelgdamas į šių vertybių ir prigimties ryšius, autorius sudaro visybinio ugdymo pagrindų sistemą, o iš jos kildina net penkis dalinių ugdymo tikslų brožuus. Šalia to iškelia ir analizuoja universalus, visuotinio, visapusiško, bendro, tinkamo, patrauklaus ugdymo klausimus.

Aptardamas psichologinius ugdymo pamatus, autorius pagrįstai nesutinka su kai kurių šiuolaikinių psichologų pernelyg siauru požiūriu į ugdymo psichologijos dalyką, neretai siejamą tik su mokymu ir mokymusi. Profesorius įtikinamai įrodo, kad ugdymo psichologija aprėpia ir tiria visą ugdymo tikrovę. Prie sudėtingesnių jos aspektų priskiria ugdytinių santykius

su savimi ir pasauliu, taip pat su šia sritimi glaudžiai susijusią motyvaciją, nuostatas ir bendravimą kaip santykių sklaidos ir viso pedagoginio proceso pamatą.

Nagrinėdamas ugdymo sąlygas, profesorius pabrėžia, kad ugdant ypač svarbu sudaryti palankias sąlygas žmogaus saviraiškai. Tik sudarius tinkamas pedagogines, teises, socialines, ekonomines, kultūrinės ir dvasinės sąlygas, įmanomas ugdymo permanentiškumas, padedantis ugdytiniui pasirengti gyvenimui. Šiuo aspektu itin svarbiomis sąlygomis, nulemiančiomis ugdytinių rengimą sveikam, kultūriniam ir dvasiniam gyvenimui, laikoma mokytojo asmenybė ir sveika šeimos būtis.

Trečia, knygoje **naujai ir giliai analizuojami kai kurie asmenybės auklėjimo aspektai**. Išieties tašku pasirinkęs pasaulėpratos ir savikūros problemas, autorius savo dėmesį visų pirma sutelkia į atsivėrimo Dievui ir žmogui didžiąją esmę bei prasmę. Toliau subtiliai iškelia gamtos kalbos, kaip auklėjimo šaltinio, girdėjimo ir supratimo reikšmę žmogaus dvasiai. Drauge kvalifikuotai ir patraukliai nagrinėja savęs pažinimo ir valdymo problemą, kurios neišsprendęs individas negali tapti tikru žmogumi. Čia pat glaustai apibūdinami ir svarbesni savęs pažinimo ir saviuoklos bei savėskūrimo būdai.

Aptardamas darnios asmenybės auklėjimo galimybes, autorius pabrėžia ir pagalbos auklėjimuisi svarbą, kurios pirmutine priemone laiko mokinio elgesio motyvų pažinimą. Norėdamas padėti pedagogams geriau susiorientuoti šioje srityje, aktualizuoja ne tik motyvo ir motyvacijos esmę ir jos kilimo šaltinius, bet ir įvairias motyvų rūšis ir jų raiškos ypatumus. Ypač akcentuojama pagalbos reikšmė asmenybės saviraiškai.

Detaliau analizuodamas saviraiškos galimybę, profesorius teisingai išspėja, kad pagalba sa-

viraiškai įmanoma tik tada, kai žinomos vaiko saviraiškos kryptys, būdai, formos. Be abejo, tam reikalinga nauja auklėjimo metodika, labiau atitinkanti individualybės siekius ir skatinanti natūralų jos veiklumą ir saviraiškos siekį. Bet ir to nepakanka. „Reikia visa išmintimi persiorientuoti į vaiką ar jaunuolį, mokinį ar studentą, apgaubti jį žmogišku švelnumu, meilumu ir pedagogine meile. Pagalbos pedagogika – tai meilės pedagogika“ – teigia profesorius (p.157). Ir kartu ragina šia linkme rengti būsimus pedagogus, gerai pažįstančius mokinius ir gebančius jiems padėti įveikti įvairius gyvenimo sunkumus. Kitaip tariant, galinčius teikti pagalbą individui kilus socialinio, etinio, kultūrinio, psichinio, fizinio vystymosi sunkumų. Dėl to knygoje nemažai rašoma apie psichologinę konsultaciją – jos vertę, sąlygas, eigą, rūšis ir jų vaidmenį teikiant pagalbą mokiniui.

Ketvirta, nemažai vietos knygoje skiriama ir **opioms didaktikos problemoms**, o ypač mokymosi aktyvinimui, mokymosi motyvacijai stiprinti, lavinti mokinių kūrybingumą. Dėl to čia aprašomos kūrybos pamokos: jų tipai, struktūra, organizavimas, nurodomi kūrybingumą ugdantys metodai (euristiniai, probleminiai, tiriamieji), aptariamasi pamokų stebėjimas, kontrolė ir kt.

Penkta, knygoje rašoma ir apie **ugdymą profesinei veiklai**. Šiuo aspektu nagrinėjami itin aktualūs darbo sėkmės, arba karjeros, rinkimosi klausimai, sukeltantys nemažai rūpesčių ir tėvams, ir pedagogams. Turėdamas didelę kompetenciją profesinio orientavimo ir konsultavimo srityje, profesorius pateikia vertingos informacijos apie profesinį apsisprendimą ir intelekto vaidmenį šiame procese, apie paviršutiniško pasirinkimo pavojus ir jų išvengimą, apie savo pašaukimo atradimą. Kartu pabrėžiamasi įvairių ugdymo institucijų teikiamos pagalbos

būtinumas mokiniams, besirenkantiems vienokią ar kitokią profesiją. Ypač daug rašoma apie tėvų priedermes rūpinantis prognozuojama vaiko ateitimi, apie besimokančių vaikų pažinimą mokykloje ir kt.

Šešta, knygoje gvildenamos ir **ugdymo organizavimo problemos**: švietimo reformų, koedukacijos, diferencijavimo. Šalia to svarbią vietą užima ir **Lietuvos ugdymo mokslo istorija**, atskleidžianti skirtingų ugdymo sričių bei jų atstovų indėlį į profesinės ir moderniosios edukologijos raidą. Šiame paskutiniame knygos skyriuje autorius sumaniai atrenka ir pristato ankstesnius ir dabartinius Lietuvos edukologus ir jų idėjas. Todėl čia analizuojama pedagoginė mintis, skelbta nepriklausomoje, tarybinėje Lietuvoje ir vėl atkūrusioje nepriklausomybę. Šitaip tarsi žadinamas skaitytojo noras pažinti, atrinkti ir saugoti tai, kas išbandyta, tradiciška, patikima ir tuo pagrindu kurti nauja. Žodžiu, ir išlaikyti ugdymo tęstinumą, ir kartu rūpintis ugdymo inovacijomis.

Taigi profesoriaus Leono Jovaišos parengta monografija yra **aktualus ir brandus darbas**, kuriame nagrinėjama ugdymo mokslo ir praktikos integracija glaudžiai siejama su sisteminė, aksiologine, procesine, logine ugdymo proceso analize. Monografija yra gerai struktūruota, nuosekli ir patraukli tiek keliamomis mokslinėmis idėjomis, tiek jų praktinio įgyvendinimo pavyzdžiais bei rekomendacijomis. Gali-

ma sakyti, kad „Ugdymo mokslas ir praktika“ – tai savitas bei originalus visybiško ugdymo modelis, neturintis analogų edukologinėje literatūroje ir tinkantis ne tik esamiems ir būsimiems pedagogams, bet ir tėvams bei plačiajai visuomenei.

Palankiai vertinant šią išpūdingą monografiją, kartu reikia pažymėti, kad ji išvydo šviesą Gerbiamo Profesoriaus garbingo 80 metų jubiliejaus išvakarėse. Itin malonu, kad tais pačiais metais buvo išleista ir kita Profesoriaus knyga „Toks gyvenimas“, prieš porą metų – „Apie mūsų būtį“ ir „Mokytojo prisiminimai“, o prieš metus – „Profesinio konsultavimo psichologija“.

Kartu Profesorius sėkmingai atliko leidinio „Acta paedagogica Vilnensia“ atsakingojo redaktoriaus pareigas. Profesoriaus pastangomis 1990 m. įsteigtas leidinys per dešimtmetį įgijo originalaus prestižinio leidinio statusą. Todėl visų – aštuonių – šio leidinio tomų autorių vardu norėčiau nuoširdžiai padėkoti didžiai gerbiamam Profesoriumi už įvairią, dosnią ir išmincingą pagalbą mums žengiant edukologijos mokslo keliu. Kartu linkėčiau vaisingo tolesnio bendradarbiavimo ir leidžiant „Acta paedagogica Vilnensia“, ir rengiant naujus edukologijos mokslininkus, ir ruošiant naujas knygas.

Habil. dr. prof. Vanda Aramavičiūtė
Vilniaus universitetas